

27.12.2018

EOAK/4173/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Riitta Länsisyrjä

TIEDUSTELU ETÄLAMAUTTIMEN SOPIVUUDESTA TULLIN VOIMANKÄYTTÖVÄLINEEKSI

Kirjeen mukaan Tulli suunnittelee hankkivansa etälamauttimia tullivalvonta- ja tullirikostorjunta-tehtäviä suorittavien tullimiesten voimankäyttövälineiksi. Tämän vuoksi Tullissa pilotoidaan etälamauttimen käyttöä tammikuun 2019 alusta syyskuun loppuun saakka. Toteutusvaihe jatkuu elokuun 2019 loppuun.

Tulli on pyytänyt saada oikeusasiamiehen näkemyksen etälamauttimen sopivuudesta Tullin voimankäyttövälineeksi. Kirjeessä todetaan, että ampuma-aseen sijaan etälamauttimen käyttö voisi tulla kysymykseen hätävarjelutilanteiden lisäksi myös tilanteissa, joissa Tullin virkatehtävien suorittaminen kohtaa vastarintaa.

Totean, että minulla ei tässä vaiheessa ole enempää tietoa Tullin perusteluista etälamauttimen käyttöönoton tarpeellisuudesta tai niistä reunaehdoista ja edellytyksistä, mitä Tulli päättäessään laitteen käyttöönotosta ja ohjeistaessaan menettelyä, on suunnitellut. Pidän aiheellisena vain yleisluontoisesti ja perusoikeuksien turvaamisen näkökulmasta esittää seuraavat kommenttini.

Tulli on viitannut apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuojaan 31.8.2016 antamaan ratkaisuun dnro 1187/2/15 asiassa, jossa hän tutki omana aloitteena eräitä etälamauttimen käyttöön, käytön sääntelyyn ja koulutukseen liittyviä kysymyksiä poliisissa. Näin ollen en katso aiheelliseksi tarkemmin käydä läpi niitä kansainvälisten valvonta- ja muiden elinten usein varsin kriittisiä näkemyksiä etälamauttimen käytöstä, jotka ilmenevät tästä Tullin tiedossa olevasta ratkaisusta.

Kun arvioidaan käyttöönoton edellytyksiä, lähtökohtana on tullilain 22 §:n säännös voimakeinojen käytön edellytyksistä. Säännös on sisällöltään poliisilain 2 luvun 17 §:ää vastaava. Myös voimakeinojen puolustettavuuden arvioinnin kriteerit ovat yhteneväiset.

Kuten edellä mainitusta apulaisoikeusasiamiehen päätökseen sisältyvästä selvityksestä kansainvälisten valvontaelinten kannanottojen referaateista ilmenee, on nimenomaan etälamauttimen käyttöön suhtauduttu huomattavan pidättyvästi. Tiedossani ei ole Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kannanottoja suoraan etälamauttimen hyväksyttävyyteen. EIT kuitenkin korosti tapauksessa Anzhelo Georgiev and others v. Bulgaria (30.9.2014), että viranomaisen on osoitettava voimakeinojen käytön olevan välttämätöntä. EIT toisti CPT:n kannan muun muassa siitä, että kysymyksessä olevan kaltaisten välineiden käyttö tulisi rajoittaa tilanteisiin, joissa on todellinen ja välitön hengenvaara tai vakava terveyden vaara. Erityisen pidättyvästi CPT suhtautui näiden välineiden kosketuskäyttöön.

Poliisia koskevan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun jälkeen YK:n kidutuksen vastainen komitea (CAT) on antanut kommenttinsa YK:n KP-sopimuksen artiklaa 6 (oikeus elämään) koskien (CCPR/C/GC/36, k.14).

14. While preferable to more lethal weapons, States parties should ensure that “less-lethal” weapons are subject to strict independent testing and evaluate and monitor the impact on the right to life of weapons such as electro-muscular disruption devices (Tasers),^[39] rubber or foam bullets, and other attenuating energy projectiles, ^[40] which

are designed for use or are actually used by law enforcement officials, including soldiers charged with law enforcement missions. [41] The use of such weapons must be restricted to law enforcement officials who have undergone appropriate training, and must be strictly regulated in accordance with applicable international standards, including the Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials. [42] Furthermore, such “less-lethal” weapons can only be employed, subject to strict requirements of necessity and proportionality, in situations in which other less harmful measures have proven to be, or clearly are ineffective to address the threat. [43] States parties should not resort to “less-lethal” weapons in situations of crowd control which can be addressed through less harmful means, [44] especially situations involving the exercise of the right to peaceful assembly.

Totean, että kysymys etälamauttimien käytöstä on ollut laillisuusvalvonnan ja kansainvälisten valvontaelinten arvioitavana poliisin menettelyn ja laajemmin rikostorjunnan osalta. Tällöin voidaan todeta, että käytölle asetettujen reunaehtojen täytyessä etälamauttimien käytölle ei ole oikeudellista estettä. Tullilla on kuitenkin runsaasti valvontatehtäviä, jotka ainakin ensisijaisesti suojaavat muun muassa EU:n tai valtion fiskaalisia intressejä tai terveydellisiä ja muita taloudellisia intressejä.

Kysymys asiassa on ennen kaikkea kysymys perusoikeutena perustuslain 7 §:ssä turvatusta oikeudesta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.

Jo tullilain voimakeinojen käyttöä koskevasta sääntelystä ilmenee, että yksilön perusoikeuksiin puuttumista on arvioitava kokonaisvaltaisesti voimakeinon käytön perusteen puolustettavuuden näkökulmasta. Voimakeinojen käytön edellytysten arvioinnissa on mielestäni otettava huomioon esimerkiksi suojattava oikeushyvä, kuten se, onko virkatehtävän suorittaminen jonkun perusoikeuksien suojelemiseksi tai tärkeän yhteiskunnallisen intressin saavuttamiseksi ehdottoman tarpeellista ja onko tavoitteen saavuttamiseksi käytettävissä voimakeinoja lievempiä keinoja tai, jos voimakeinoja on käytettävä, vaikutuksiltaan perusoikeuksia vähemmän rajoittavia keinoja suhteellisuusperiaatteen mukaisesti.

Yhdyn apulaisoikeusasiamies Pajuojan käsitykseen riskiryhmien huomion ottamisen tärkeydestä, etälamauttimien käytön rajoittamisesta suljetuissa tiloissa sekä siihen, että kosketustoimintoon tulee suhtautua erittäin varauksellisesti. Viittaan hänen päätökseensä myös siltä osin, kuin siinä kiinnitetään huomiota kohteen terveydestä huolehtimisen tärkeyteen. Korostan myös, ettei etälamautinta tule käyttää passiivisen vastarinnan murtamiseen.

Johtopäätöksenä totean, että Tullin muissa kuin rikostorjunnan tehtävissä etälamauttimien käytön tulee olla selvästi poikkeuksellista.

Kun ottaa huomioon riskit muun muassa kohteen terveydelle ja sen kritiikin, mitä lamauttimien käytöstä on esitetty, on syytä kiinnittää huomiota perusteellisen koulutuksen ja asianmukaisen ohjeistuksen laatimisen tärkeyteen.

Tullin etälamauttimien käyttöönoton asianmukaisuutta voidaan arvioida asiaa koskevan ohjeistuksen, koulutussuunnitelman ja pilotoinnin testausvaiheessa saatavan käyttökokemuksen perusteella tarkemmin. Pyydän tullia 31.12.2019 mennessä toimittaman minulle selvityksen näistä seikoista.